

KEĎ LÁSKA BOLÍ

Bolesť – nezmysel, alebo hodnota?

Aurel Štefko

Abstract. Man is born into this world with an outcry of pain and he dies in pain too. Pain is with him throughout his life. Does pain make sense? Many people say: „When you can no longer bear your pain, the solution should be sought in euthanasia.“ Another response says: „Pain is immanent to a man and may become a value.“ Defenders of this position see resolution in Christ.

Tri dimenzie človeka, alebo, čo je človek

Viacere vedné disciplíny sa pokúšajú odpovedať na otázku: Čo je človek? V samej tejto otázke už jej položením nachádzame odpoveď. Človek je pýtajúca sa bytosť. Je to ten, ktorý sa môže a musí pýtať, aby svoje stanoviská mohol obhájiť vo verejnej diskusii. To si vyžaduje zdôvodnenie. Táto zásada platí aj pre problém, ktorým sa chceme teraz zaoberať. Je to problém neznesiteľnej bolesti v súvislosti s eutanáziou.

Možnosť pýtať sa je výsadou podstaty človeka. Nemôže sa pýtať rastlina, kameň, zviera. Ale čo je to za bytosť, ktorá sa od všetkého ostatného odlišuje možnosťou a nutnosťou pýtať sa? Aká je to bytosť, ktorá sa pri svojom pýtaní stáva sama sebe otázkou? Čo je človek?

Biológ v nás vidí živého tvora, súčasť živej prírody. Z pohľadu chémie sme niekoľko kilogramov uhlíka, vápnika, pár dekagramov fosforu, železa a iných prvkov. A to ostatné je voda. Inak sa na človeka pozerá politik, inak zas ekonóm alebo právnik. Všetky tieto odpovede majú jednu vec spoločnú. Sú iba čiastočné, a definitívnu odpoveď na otázku: Čo je človek, nedávajú.¹

A teraz si predstavme, že by nás ktosi, napríklad nejaký umelec, predstavil ako trojuholník. Aj keď sa to možno na prvý pohľad zdá zvláštne, práve táto neverbálna odpoveď na otázku Čo je človek? pokročila v úplnosti najďalej. Neuvažuje o človeku čiastočne, ale vníma ho ako celok. Tak stojí pred nami človek ako bytosť troch dimenzií. Je to dimenzia telesná, duševná (psychická) a duchovno-osobná.²

Tri dimenzie ľudskej bolesti

Človek prežíva v spomínaných dimenziách celý svoj život a všetko, čo s ním súvisí.

Prežíva v nich aj bolesť. Stretáva sa s ňou od úsvitu svojich dejín. Bolesť ho často sprevádza životom ako kruté poznanie vlastnej zrani-

¹ Porov. KAŠPARŮ, M.: *Malý kompas víry*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1999, s. 9.

² Tamtiež, s. 9.

teľnosti a nedokonalosti. A to ho nakoniec vedie k poznaniu a vedomiu vlastnej konečnosti. Můžeme povedať, že bolesť je človeku imanentná. Vzniká ako napätie dvoch princípov:

- v tele medzi fyziologickým stavom a patológiou,
- v psychickej sfére z obmedzenia ducha hmotou,
- v osobnej sfére medzi ideálom a nedokonalosťou jeho realizácie.

Súčasnú vednú disciplínu medicína, psychológia, antropológia i teológia sa zhodujú v tom, že existujú tri dimenzie bolesti:

- fyzická,
- psychická (duševná) a
- spirituálno-osobná (duchovná).³

Fyzická bolesť sa obyčajne prejavuje ako nepríjemný, až neznesiteľný pocit vyvolaný dráždením voľných nervových zakončení, ktoré sú receptormi pre bolesť. Má ťažisko vo fyzickej oblasti. Nie je vždy iba krutá. Spoluutvára ľudský osud a jej postupné chápanie je tvorivým podnetom pre rozvoj detských zmyslov a nevyhnutným článkom biologického zákona, ktorý vládne životu. Stáva sa tak výstražným znamením pre ochranu života. Stáva sa dôležitým ochranným mechanizmom. Upozorňuje aj na lokalizáciu patologického procesu a stáva sa dôležitou diagnostickou pomôckou.⁴

Psychická bolesť dominuje primárne napríklad pri úmrtí blízkej osoby alebo pri inej psychickej traume. Dotýka sa najintímnejších vrstiev človeka, ale ani ona nemusí byť iba zlá. Dáva človeku možnosť zoceliť sa, očistiť a dotvárať sa. Ak s ňou však nebojuje, môže ho aj zlomiť a urobiť malomyselným.

Duchovná (osobná) bolesť je tretím, hierarchicky najvyšším stupňom bolesti. Ťažisko má v duchovnej dimenzii. Bolesť tu dostáva význam ontologický, ktorý je zrejmy už v samotnom zážitku bolesti, ale iba potiaľ, pokiaľ sa tento zážitok týka objektívneho skutočného diania. Práve v človeku tu bolesť zjavuje svoj zmysel, ktorý presahuje funkciu varovania, signálu, trestu, napomenutia alebo príležitosť dokázať odvalu či trpezlivosť. Je možnosťou vstupu človeka do poriadku vyššej slobody a účasťou na živote obsiahlejšieho celku dostáva zmysel skutočného osobného odovzdania. Osobné utrpenie dostáva tak charakter povolania, ktoré človeku umožňuje vykúpiť spoločenstvo, na ktorom sa podieľa. Tomuto povolaniu musí obetovať pohodlie a prijatím bolesti musí získať priestor pre pokoj a rozvoj. Príklady účasti človeka na spoločenstve skrze vykupujúcu hodnotu bolesti nachádzame v bolesti vojaka, ktorý sa obetuje za vlasť, alebo v bolestiach matky, ktoré sprevádzajú vznik nového života.

Napokon človek prežíva bolesť aj nad vlastnou nedokonalosťou, nad svojím hriechom.

Túto bolesť chápem už ako bolesť metafyzickú.

³ Porov. Človek a bolesť - Homo patiens. In: KRAPKA, E.: *Verbum fidei V. Verím v Boha Stvoriteľa neba i zeme*. Samizdat, s. 100 - 111.

⁴ Porov. BOHUŠ, O.: *Anesteziológia*. Martin : Osveta, 1992, s. 279.

Trpí celý člověk

Pre trojuholník – nazvime ho trojuholník života – je typické, že každá jeho strana susedí s ďalšími dvoma.

Jeho tri uhly (psychosomatický, psychospirituálny a somatospirituálny) hovoria o tom, že bolesť zasahuje v človeku všetky tri spomínané dimenzie, aj keď jej ťažisko môže byť rôzne. Napríklad, človek sa musí vo svojej psychike vyrovnáť so skutočnosťou fyzickej ujmy. A naopak, psychická trauma môže vyvolať nielen fyzickú bolesť, ale aj fyziologické poškodenie. Ak pristúpi aj pocit viny, zahŕňa bolesť aj duchovnú dimenziu.

Už v roku 1894 vyslovili Marshall a Strong koncepciu, že vnímanie bolesti je vyvolané nielen neurofyziologickým dejom pri bolestivom podnete, ale že konečné spracovanie tohto podnetu obsahuje aj rôzne silný emociálny negatívny náboj. Túto teóriu rozpracovali Melzack-Wall a Casey a došli k záveru (v roku 1963), že neospinotalamický systém sprostredkuje projekciu bolesti do medzimizgu (presnejšie do jeho časti thalamu) a somatosenzorickej časti kôry. Cestou aktivácie retikulárnych a limbických štruktúr sa pripája mocný negatívny emocionálny náboj, ktorý môže vyvolať až pocit neznesiteľnej bolesti. Vyvolá to nielen okamžitú reakciu, ale aj celkovú. To vedie k somatickým a psychickým zmenám.⁵ V tejto situácii sa často vynárajú otázky o zmysle „takéhoto“ života. Najmä vtedy, ak sa bolesť stane chronickou, to môže dať podnet k ventilovým samovražedným či eutanatickým riešeniam. Chorí sa dožadujú eutanázie – usmrtenia inou osobou, alebo asistovaného suicídia.

Eutanázia – dobro umierajúcich?

Debaty o eutanázii rozdelili laickú i odbornú verejnosť na viacero skupín. Najliberálnejšia skupina hovorí o smrti na požiadanie, ako o morálnej povinnosti lekára. Iní žiadajú jej uzákonenie za presne stanovených podmienok. Ďalšia skupina ju označuje za vraždu.

Obhajcovia eutanázie, t. j. želania byť usmrtený ukončením liečby alebo priamym zásahom, odôvodňujú svoj postoj najmä dvoma argumentmi: 1. súcit s trpiacim a žiadosť pacienta a 2. kvalita života.

Odpoveď odporcov na tieto argumenty je takáto: Poukazovanie na neznesiteľnú bolesť je čoraz menej a menej presvedčivé, lebo medicína má najmä dnes účinné prostriedky na jej odstránenie. Napokon, kto určí, kedy sa bolesť stáva neúnosnou, a najmä pre koho je neznesiteľnou (pre chorého, či pre jeho okolie). Smerovanie touto cestou obmedzuje nielen osobnú slobodu, ale aj slobodu spoločnosti. Lekár i pacient sú pod tlakom. Samo „právo na smrť“ je pomýleným východiskom, subjektívne oprávnenie nemôže byť obsahom objektívneho práva.

Argument o kvalite života je svojimi dôsledkami závažný pre spo-

⁵ Porov. Lekárske repetitorium. I zv. Praha : Avicenum, 1981, s. 357.

ločnosť. Podľa neho by si určitá skupina privlastnila právo posudzovať hodnotu života ostatných. Tak právo na eutanáziu predstavuje silnú diskrimináciu medzi životom zdravým a životom postihnutým chorobou. A to je v protiklade s mravnou, etickou a právnou logikou. Chorých to vylučuje z právneho poriadku, vykonávateľov z poriadku mravného. Okrem toho sa treba obávať zneužitia, nedorozumenia aj chybnnej diagnózy.

Ludský život je sprevádzaný bolesťou. Človek poznáva bolesť od najútlejšieho detstva. Veď už na svet prichádza s bolestným výkrikom, bolesť ho sprevádza ako kruté poznanie zraniteľnosti. Najprv ho privedie k pocitu, potom k vedomiu a nakoniec k pevnej istote ohraničenosti života.

Ludský život, život človeka bez bolesti je nereálny. Je noblesou profesionálnej medicíny liečiť ľudí paliatívne bez bolesti. Utrpenie človeka je hlboko centropologické. Ako povedal André Frossard: Redukovať človeka len na fyzickú dimenziu je absurdné. Je to, ako keby sme sa v Mozartovom Requiem zaujíjali len o decibely.⁶

Napriek tomu, že človek práve cez bolesť spoznáva ohraničenosť vlastného života, nepoddáva sa jej, ale bojuje proti nej, hľadá jej príčiny, účinné prostriedky na jej odstránenie. Súčasné vedecké poznatky z oblasti medicíny, psychológie, antropológie, filozofie i teológie sa zhodujú v tom, že v bolesti trpí vždy celý človek, ale jej ťažisko alebo zdroj môžu byť nielen vo fyzickej, telesnej oblasti, ale aj v oblasti psychickej a duchovno-osobnej.

Jedna z definícií somatickej bolesti, ktorú navrhla Medzinárodná asociácia pre štúdium bolesti (IASP), je: Bolesť je nepríjemný senzorický a emocionálny zážitok spojený s aktuálnym a emocionálnym poškodením tkaniva.⁷

No ani táto bolesť nemusí mať negatívne následky. Môže človeka zocelovať, očisťovať a pretvárať. Ak však človek nebojuje, môže ho zlomiť alebo urobiť malomyselným.⁸

Osobná alebo duchovná bolesť je tretím, hierarchicky najvyšším stupňom bolesti. Aj v nej trpí celý človek, pričom ťažisko bolesti je v oblasti duchovnej – osobnej. A práve v tomto druhu bolesti má človek príležitosť na osobné spracovanie bolesti a na pochopenie jej zmyslu, ktorým je obeta. V človeku zjavuje bolesť svoj vlastný hlboký zmysel, ktorý presahuje funkciu varovania, trestu, napomenutia, skúšky, či príležitosti ukázať svoju odvahu a trpezlivosť. Zmysel skutočného osobného odovzdania môže prežiť bolesť nadobudnúť vtedy, keď človek skutočne participuje na živote ako celku, keď sa oslobodí od väzieb, a tak vstúpi

⁶ Porov. MAESTRE, J. M. B.: La eutanasea : Una reflexion antropologica. In: *Revista Cuadernos de bioetica*, 7, 1996, 27, s. 237.

⁷ Porov. FOLEY, K. – POSNER, J. B.: Pain and its Management. In: *Cecil Textbook of Medicine*. Vol. 1. 18th ed. Philadelphia : W. B. Saunders Company, 1988, s. 104.

⁸ Porov. Človek a bolesť : Homo patiens. In: KRAPKA, E., a i.: *Verbum fidei V : Verím v Boha, Stvoriteľa neba i zeme*, s. 110 – 111.

do poriadku vyššej slobody. Len solidaritou životného spoločenstva dostáva osobné utrpenie charakter povolania, čo mu umožňuje vykúpiť spoločenstvo, ktoré spoluutvára. Tomuto vykupovaniu treba obetovať vlastné pohodlie a prijať bolesť, aby sa tým získal potrebný priestor, pokoj a možnosť rozvoja v novej podobe. Príklady účasti človeka na spoločenstve a vykupujúcej hodnote osobnej bolesti sú bolesti matky sprevádzajúce vznik nového života, osobná účasť na tragédii iných. Človek však môže prežívať osobnú bolesť aj nad vlastnou nedokonalosťou, nad osobným hriechom.

Štúdie o bolesti ďalej hovoria, že intenzita vnímania bolesti (prah bolesti) je u každého človeka iná a inak sa prejavuje aj v rozličných kultúrach. To, čo u jedného človeka vyvoláva neznesiteľnú bolesť, môže druhá osoba znášať úplne bezbolestne. Napríklad v rituálnych obradoch niektorých národov alebo kmeňov sú zahrnuté úkony spojené jednoznačne s bolesťou. Očiti svedkovia uvádzajú, že títo ľudia pocitujú len veľmi malú, alebo nijakú bolesť. Napríklad budhizmus predkladá široký pojem „dukha“, čo znamená utrpenie, fyzickú alebo mentálnu bolesť, nešťastie.⁹ Z klinického aspektu môže byť bolesť klasifikovaná časovo ako akútna alebo chronická, fyziologicky ako somatická, viscerálna (útrobná) a deaferentačná a etiologicky ako medicínska alebo psychogenická. Pacienti s akútnou bolesťou obyčajne jasne vedú opísať jej lokalizáciu, charakter a trvanie. Okrem toho sú počas akútnej bolesti prítomné objektívne znaky nervového systému, napr. tachykardia, zvýšený krvný tlak, mydriáza, bledosť a pod. Pacientova schopnosť tolerovať akútnu bolesť závisí od lokalizácie bolesti, od jej trvania a jej psychologického významu.¹⁰

Bolesť teda nemožno definovať iba určitými podnetmi. Ide skôr o špecifickú osobnú skúsenosť, ktorá závisí od výchovy v určitej kultúrnej sfére, od významu určitej situácie a od celého radu určitých faktorov, ktoré sú individuálne pre každého jednotlivca. Preto tu ako osobitne naliehavá vystupuje požiadavka brať do úvahy individualitu a jedinečnosť osobnosti toho-ktorého človeka.

Nikto nemôže precízne stanoviť, kde je hranica medzi bolesťou ako signálom poškodenia organizmu a utrpením ako volaním po zmysle vlastného života.¹¹ Práve tu možno odlíšiť bolesť od utrpenia. Zatiaľ čo bolesť predstavuje nepríjemný senzorický a emocionálny zážitok spojený s aktuálnym a emocionálnym poškodením tkaniva, utrpenie predstavuje určitý stav diskomfortu vyvolaného bolesťou.

Pocitovanie, prežívanie a prekonávanie bolesti závisí o. i. aj od jednotlivcovej filozofie bolesti, podľa ktorej chorý vymedzuje bolesti rôzny

⁹ Porov. KUPIEWSKI, W.: *Suffering... : A Buddhist Approach*. In: PAWLICA, J. (ed.): *Suffering as Human Experience*, s. 105.

¹⁰ Porov. Foley, K. - PoSneR, J. B.: *Pain and its Management*. In: Cecil Textbook of Medicine, s. 104.

¹¹ Porov. MAKSELON, J.: *Psychological Activity of Suffering*. In: PAWLICA, J. (ed.): *Suffering as Human Experience*, s. 8.

význam a zmysel a určité miesto v hierarchii životných hodnôt. Ľudské zdravie a choroba, a teda aj bolesť, získavajú totiž v toku života ľudskej bytosti inú dimenziu, ako je len dimenzia biologického prežívania. Toto špecifickou dimenziou je práve otázka zmyslu života, ale aj otázka zmyslu choroby, bolesti, utrpenia, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou ľudského života. Schopnosť nájsť zmysel utrpenia závisí od celkového nazerania na zmysel – pôsobí ako dôležitý motivačný faktor pre aktívne vyrovnané prijatie utrpenia, ale zároveň aj pre vynaloženie úsilia na jeho prekonávanie.

Z úrovne úvahy o zmysluplnosti ľudského života vyplýva potreba aj psychologického a osobitne psychoterapeutického prístupu k terapii bolesti, v ktorom sa choroba a bolesť chápe ako zmysluplný jav v ľudskom živote. Preto nestačí vidieť chorobu len ako abstraktne chápanú podstatu, ktorá sa musí ovládnuť bez ohľadu na jej zmysel v živote pacienta. Nestačí chápať bolesť len ako problém, ktorý sa vyrieši príslušnou intervenciou na jej tľmenie alebo odstránenie. Dehumanizačný trend v dnešnej pretechnizovanej a atomizovanej medicíne sa prejavuje práve v zanedbávaní uvažovania o chorobe na úrovni jej intervencie do života ľudskej bytosti a v opomínaní terapeutického zásahu v tejto výsostne ľudskej personálnej dimenzii. Pokroky modernej medicíny v nových technikách liečby bolesti vyvolávajú nádej na úspešné potlačanie bolesti a na zmiernovanie fyzického utrpenia chorých.

Na druhej strane však zostáva nebezpečenstvo redukovania pacienta na „manažovaný objekt“, zbavený jeho postavenia ako aktívneho subjektu v procese zvládania bolesti a možného liečenia. Vynára sa tu potom aj otázka morálnej kvality mnohých liečebných intervencií, napríklad (alebo najmä) v prípadoch terminálnej fázy choroby, keď treba osobitne citlivo hľadať správny bod rovnováhy v dózovaní analgetickej medikácie a v úrovni dostatočnej ľudskej kvality života pacienta. Veď ľudskej bytosti sú predsa viac ako len pacienti, ktorých treba liečiť. A bolesť je viac ako len niečo, čo treba odstrániť. Preto je nutné zaradiť chorobu a bolesť do vhodného kontextu plnosti ľudskej existencie otvorenej transcencii. A do starostlivosti o trpiaceho chorého treba vniesť viac ľudskej dimenzie, teda predovšetkým subjektivitu ošetrojúceho a pacienta a ich vzájomný vzťah. Ľudská blízkosť, záujem, pochopenie upokojujú. Pacient tak vníma ošetrojúceho ako spojenca a prestáva byť vo svojom utrpení sám.

Bolesť je teda imanentná danosť človeka, viaže sa na neho, takže možno povedať, že človek sa dezintegráciou somatického habitu, intelektuálnych a duševných štruktúr a schopností stáva individuom, nositeľom bolesti a smrti. V každom človeku akoby rástla jemu vlastná, adekvátna nameraná bolesť i smrť.

– 16 – „Všetku bolesť zo sveta človek nikdy nemôže odstrániť, hoci neustále bojuje proti nej. Každý boj proti tejto dezintegrácii, proti utrpeniu je dobrý, ba nutný. Môže mať tieto formy:

- proti utrpeniu tela: hygiena, výživa, medicína, veda,

- proti utrpeniu ľudstva: medziľudské vzťahy ľudí, spravodlivosť, pokoj,
- proti utrpeniu duše: výchova, láska.¹²

Pred poslednými príčinami bolesti, utrpenia zastáva ľudské uvažovanie na určitej hranici. Priestor na konečné objasnenie mu môže poskytnúť iba viera. Tieto otázky nie sú len otázkami filozofickými, ale predovšetkým náboženskými. Svedčí o tom aj skutočnosť, že tento problém neobchádzajú ani mimobiblické náboženstvá.

Chápanie bolesti v mimobiblickom svete

Budhovo učenie sa nazýva aj učením o utrpení. Stojí na štyroch základných pravdách, ktoré sa týkajú podstaty utrpenia, príčin utrpenia, podmienok prekonania utrpenia a cesty k utvoreniu týchto podmienok ľudským duchom. Budha už v 5. stor. pred Kristom pokladá utrpenie za trest za hriechy. Tento trest sa podľa Budhovho učenia prejavuje v nekonečnom putovaní v nových telách. Ukončenie tohto putovania sa uskutoční oslobodením sa od žiadostivosti, keď sa duša rozplynie v nirváne. Tu končí nielen žiadostivosť, ale rozplýva sa aj utrpenie, celé indíviduum i realita vesmíru. Všetko toto sa stáva obrazom.

Konfucius (5. stor. pred Kr.) hovorí: „Trebá sa naučiť znášať každú bolesť, ani okom nemihnúť, či vám vytrhnú vlások, alebo vás zbičujú na popravisku...“¹³

Antický postoj voči bolesti je postoj heroický. Podľa týchto predstáv bolesť zoslali na človeka bohovia. Preto antický hrdina pred utrpením neuteká, ale naopak, vyhľadáva ho, a to v nebezpečenstvách i v dobrodružstvách. Vyhľadáva tak pocit šťastia z vlastnej sily.

Stoická škola predstavuje metódu umŕtvujúcej askézy, kde človek rezignoval pred utrpením. Zatiaľ čo antický postoj bol postojom šľachty, postoj rezignácie bol morálkou trpiacich otrokov. Stoická škola otvorila aj metódu popretia utrpenia, čo sa uskutočňuje metafyzickým ospravedlňovaním zla vo svete a formou autosugescie (bolesť nie je zlo).

Kresťanský pohľad na utrpenie

V otázke problému smrti východné náboženstvá veľmi vyzdvihujú kontakt s predkami, ktorí po svojej smrti neprestávajú s nami komunikovať. Je to prejav živej viery v posmrtný život. Budhisti vyznávajú preveľovanie duší, ktoré končí v nirváne. Hinduisti zas uznávajú splynutie s najvyššou Bytosťou na spôsob kvapky v mori. Obe predstavy sú predstavami za cenu individuality. Gréci mali svoj hádes – podsvetie a záhrobné božstvo – Pluta. Ich mytológiu prevzali v podstate aj Rimania.

V rozmanitosti týchto predstáv cíti človek veľa tajomného, nejasného. Názory sú rozličné, niekedy si odporujú. Odpoveď sa začína črtať vtedy, keď sa obrátíme ku zjavenému Božiemu slovu.

¹² Porov. Človek a bolesť : Homo patiens. In: KRAPKA, E., a i.: *Verbum fidei V : Verím v Boha, Stvoriteľa neba i zeme*, s. 70.

¹³ KONFUCIUS-MENCIUS-SÜN-C': *A riekol majster*. Bratislava : Tatran, 1990, s. 8.

Biblia má pre utrpenie a bolesť veľké porozumenie. Pri vysvetľovaní príčin je tendencia v prírode, či náhode (Ex 21, 13), vo fatalite ľudského života (Jób 4, 1nn), prekliatí (3, 14). Pritom však je isté, že nič z toho sa nevymyká z moci Boha. Proroci a učители múdrosti sú často drvení utrpením, ale nesení svojou vierou postupne vnikajú do tohto tajomstva. Objavujú očistujúcu hodnotu utrpenia a učia sa v ňom prijímať zjavenie Božieho zámeru. Keď sa potom utrpenie zapojí vierou do tohto Božieho zámeru, potom sa ono stáva dôležitou skúškou, ktorú Boh vyhradzuje pre tých služobníkov, na ktorých je hrdý. Príkladom sú Abrahám, Jób, Tobiáš. Oni sú predobrazmi najväčšmi skúšaného Služobníka Jahveho. Tento Služobník pozná bolesť a utrpenie v jeho najhroznejších a najpohoršujúcejších formách, a to v takej miere, že už nevyvoláva ani súcit, ale iba hrôzu a pohrdanie (Iz 52, 14n). Utrpenie je pre neho rozlišovacím znakom „človeka bolesti“ a dá sa vysvetliť iba nejakým obrovským previnením. V tomto zmysle nachádzame odpoveď na našu otázku: Čo je človek v knihe žalmov. Je to odpoveď, ktorá nie je verbálna, ale pozostáva viac z činov, lebo vychádza z vyznania viery.

*„Pane, náš Vládca,
aké vznešené je tvoje meno na celej zemi!
Tvoja veleba sa vznáša nad nebesia...
Stvoril si ho len o niečo menšieho od anjelov,
slávou a ctou si ho ovenčil
a ustanovil si ho za vládcu nad dielami svojich rúk...
Pane, náš Vládca,
aké vznešené je tvoje meno na celej zemi!“ (Ž 8, 2.4 - 6)*

Žalmista tu hovorí o pominuteľnosti a zraniteľnosti ľudského bytia. Nazýva ho „synom Adamovým“. Tým naráža na správu o stvorení, ktorá opisuje skutočnosť Adamovho previnenia voči Stvoriteľovi. Ak sa teda človek volá synom Adamovým, vyjadruje to skutočnosť, že stále akoby pokračoval v diele svojho praotca, cíti, že sa previňuje. Toto bytie vie, že patrí Bohu, o jeho veľkosti a nádhere hovorí dielo jeho rúk - nebeská klenba a pri tomto pohľade sa sám (človek) cíti menší ako zrnko piesku. Súčasne žalmista vyjadruje úžas, že Boh práve tomuto nič venuje svoju náklonnosť. Z každého tohto zrnka robí klenot - len o niečo menší od nebeských bytostí - anjelov.¹⁴

Žalmista nezatajuje previnenie človeka. Tento človek, ktorý sa ocitol v záhrade sveta, si práve po vine uvedomuje svoju nahotu - previnenie. Uvedomuje si, že ani po siahnutí na strom poznania, ktorý si vyhradil Boh, nestal sa všemocným. Súčasne sa mu dostáva ale ďalšia skúsenosť. Je to skúsenosť Božej starostlivosti - Boh zakryl jeho nahotu odevom

¹⁴ Porov. MÜLLER, K.: Antropologické predpoklady kresťanského prístupu k problému eutanázie. In: *Eutanázie*. Olomouc : Centrum pro rodinný život, 1993, mimoriadne čísla 12/13, s. 24 - 27.

z kožušín. Tak ani hriech neoberie človeka celkom o ochranu. Tak namiesto totálneho odvrhnutia vidím gesto ochrany milujúceho Boha, ktoré sa opakuje vždy, keď sa človek od neho vzdiali páchaním zla. Boh sa nevzdáva svojich tvorov. Tu má základ aj Zákon všetkých zákonov pre človeka: Milovať Boha nadovšetko a bližneho ako seba samého. Z neho vyplýva aj skutočnosť: Ľudia zmyšľajú o človeku tak, ako zmyšľajú o svojom Bohu.

Východisko – Ježiš Kristus

Boh prichádza s iniciatívou lásky prvý a prichádza k človeku, ktorý po hriechu stráca zmysel života a žije v neistote, v bolesti, chorobe, aby nakoniec dospel ku tragickej smrti.

Tu mohol zasiahnúť iba Boh, ktorý nás vo svojom Synovi zmieruje so sebou činom lásky k nám. Predtým však žije život plný bolesti a utrpení. Veď už samotným vtelením berie na seba schopnosť utrpenia. Bolesť a utrpenie ho sprevádzajú po celý život. Prichádza na svet spôsobom, ktorým sa pripodobňuje tým najbiednejším. Teodíceca hovorí, že prežíva život vyhnanca a prenasledovaného štvanca. Ani jeho detstvo a mladosť nie sú bez utrpenia, bez potu tváre. Všetko prijíma ako ľudský údel. Po odchode z domu znáša fyzické utrpenie v každodennom zriekaní (keď nemá kde hlavu skloniť) a v namáhavom vyčerpávajúcom živote. Psychické utrpenie poznáva pri stretnutiach s nepriateľmi, ktorí sa usilujú ho pokúšať, podchytiť v reči a nakoniec ho aj fyzicky ohrozujú. Jeho duchovné utrpenie vyplývalo z toho, že jasne poznal svoje poslanie. Proti tomuto utrpeniu sa vzpierala celá jeho ľudská prirodzenosť: „Teraz je moja duša vzrušená. Čo mám povedať? Otče, zachráň ma pred touto hodinou? Veď práve pre túto hodinu som prišiel.“

Ako vidíme, vysvetliť sa to dá iba obrovským previnením človeka a veľkostí Božej lásky. Nachádzať zmysel utrpenia, to závisí od toho, aký zmysel dáva skutočnosť bolesti v živote človeka, ku existencii ktorej môžeme dospieť, cestou prirodzeného rozumu, platí v plnej miere o Ježišovi Kristovi. On prežil bolesť vo všetkých jej zložkách. Keď Ježiš Kristus v Getsemanskej záhrade prežíval úzkosť tak intenzívnu, že vyvolala až patofyziologickú reakciu – na jeho tele sa objavili kvapky krvi –, jeho ľudské povedomie bolo podrobené najtvrdšej skúške. Stiesnený predtuchou skúšky, ktorá ho čaká, je pred Bohom sám. Vzdáva ho svojim obvyklým oslovením Abba, Otec (Otecko). Prosí ho, aby vzal od neho, ak je to možné, kalich utrpenia. V smrteľnom zápase sa ešte viac modlí (píše evanjelista Lukáš, ktorý sám bol lekárom). Čiže aby zmiernil utrpenie, ktoré bolo kruté, modlil sa ešte viac, aby sa bolesť umŕtvovala a stávala sa znesiteľnou.

Tak nakoniec aj výkrik na kríži Heloi, heloi, lema sabakthani? (Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?), to nie je výkrik zúfalca, ale modlitba Syna, ktorý z lásky obetuje svoj život Otcovi pre spásu všetkých. Otcou „opustený“ Syn, ktorý sa stotožňuje s naším hriechom, zveruje

svojho ducha do Otcových rúk. Nemôžeme sa tu vyhnúť otázke, ako mohol Ježiš žiť v spojení s Otcom, ktoré je prameňom radosti, a súčasne prežívať agóniu až po výkrik opustenosti. To, že tieto dve nezmieriteľné skutočnosti stoja vedľa seba, je zakotvené v nevyspytateľnej hĺbke hypostatickej jednoty.

Tento pohľad dáva bolesti a utrpeniu nielen zmysel, ale dokonca tvorivý charakter. Tak to napísal Apoštol v Liste Hebrejom: „...z toho čo vytrpel, naučil sa poslušnosti, a keď dosiahol dokonalosť, stal sa pôvodcom večnej spásy pre všetkých, ktorí ho poslúchajú.“ (Hebr 5, 7 - 9)

Veriaci človek prežíva túto skutočnosť spolu so sv. Pavlom, ktorý zasiahnutý bleskom vyznáva: „Pre mňa žiť je Kristus ...“ Bez tohto postoja hrozí, že sa človek siahne do akejsi ulity, podlieha sebalútosti a život pokladá za hodnotný iba do takej miery, v akej je zdrojom príjemná a blahobytu. Utrpenie a svoju existenciu v ňom pokladá za nezmysel. Nielenže nenašiel zmysel bolesti, ale ani zmysel života. Nenašiel svoje vlastné povolanie. Riešenie vidí v jednoduchom a lacnom úteku zo života - v eutanázii. Odvolávajúc sa na slobodu, žiada, aby jeho blaho bolo dosiahnuté zločinom iného človeka - eutanáziou. Táto sloboda, na ktorú má každý človek právo, neznamená splniť akékoľvek želanie. Ani chorí a trpiaci (a už vôbec nie ich príbuzní) nemajú právo žiadať od svojho okolia niečo, čo by porušovalo ľudské práva a osvedčenú morálku, ktorá presvedča, že život má aj v bolesti a utrpení zmysel, keď človek prekoná sám seba - za ideu, za svojich najmilších.

Doc. MUDr. Aurel Štefko SJ, PhD. Licenciátne štúdiá absolvoval na Varšavskej univerzite, sekcia Bobolanum. Doktorandskú prácu na tému Eutanázia z pohľadu katolíckej morálky obhájil na RK CMBF UK. V roku 2003 sa habilitoval na TF Trnavskej univerzity. V súčasnosti vyučuje na TF TU morálnu teológiu a pastorálnu medicínu.